עין משפט נר מצוה

יב א ב מיי' פכ"ג מהלכות טומאת מת הלכה ד:
יג ג ד מיי' שם הל' א:
יד ה מיי' פי"א מהלכות פרה הלכה א:
טו ו מיי' פי"א מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה יב:
טז ז מיי' פט"ו מהל' טומאת אוכלין הלכה ב:
יז ח מיי' פי"א מהל' פרה אדומה הל' ב:
יח ט י מיי' פרק ז מהל' אבות הטומאות הלכה ג [ו] ופי"ב שם הל' ב ופי"ג מהלכות כלים הלכה ד:
יט כ ל מיי' פרק י"ב מהל' שאר אבות הטומאה הלכה ג:

◆

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר לָהּ בֹעַז לְעֵת הָאֹכֶל גֹּשִׁי הֲלֹם וְאָכַלְתְּ מִן הַלֶּחֶם וְטָבַלְתְּ פִּתֵּךְ בַּחֹמֶץ וַתֵּשֶׁב מִצַּד הַקֹּצְרִים וַיִּצְבָּט לָהּ קָלִי וַתֹּאכַל וַתִּשְׂבַּע וַתֹּתַר: רות ב יד

◆

לעצמו טהרנו אבל נטהר את הכלי שטהרתו לך ולו תניא [ה]א"ר יהושע בושני מדבריכם ב"ש אפשר [ג]אשה לשה בעריבה [א]אשה ועריבה טמאין שבעה ובצק טהור [ג]לוגין מלא משקין [לוגין] טמא טומאת שבעה ומשקין טהורין נטפל לו תלמיד אחד מתלמידי ב"ש אמר לו אומר לך טעמן של ב"ש אמר לו אמור אמר לו כלי טמא חוצץ או אינו חוצץ א"ל [ג]אינו חוצץ כלי של עם הארץ טמא או טהור אמר לו טמא ואם אתה אומר לו טמא כלום משגיח עליך ולא עוד אלא שאם אתה אומר לו טמא אומר לך שלי טהור ושלך טמא וזהו טעמן של ב"ש מיד הלך ר' יהושע ונשתטח על קברי ב"ש אמר נעניתי לכם עצמות ב"ש ומה סתומות שלכם כך מפורשות על אחת כמה וכמה אמרו כל ימיו [ד]הושחרו שיניו מפני תעניותיו קתני מיהת לך ולו אלמא שאלינן מינייהו [ד]כי שיילינן מינייהו מטבלינן להו אי הכי ניהדרו להו ב"ה לב"ש כי שאלינן מינייהו מטבלינן להו [ה]טמא מת בעי הזאה ג' וז' ומנא לז' יומי לא מושלי אינשי ואטבילה לא מהימני והתניא [ו]נאמנין עמי הארץ על טהרת טבילת טמא מת אמר אביי ל"ק הא בגופו הא בכליו רבא אמר אידי ואידי בכליו ולא קשיא הא דאמר מעולם לא הטבלתי כלי בתוך כלי והא דאמר [ז]הטבלתי אבל לא הטבלתי בכלי שאין בפיו כשפופרת הנוד והתניא [ו]נאמן עם הארץ לומר פירות לא הוכשרו אבל אינו נאמן לומר פירות הוכשרו אבל לא נטמאו ואגופו מי מהימן והתניא [ח]חבר שבא להזות מזין עליו מיד עם הארץ שבא להזות אין מזין עליו עד שיעשה בפנינו שלישי ושביעי אלא אמר אביי מתוך חומר שהחמרת עליו בתחילתו הקלת עליו בסופו: [ט]אחורים ותוך: מאי אחורים ותוך כדתנן [ה]כלי שנטמא אחוריו במשקין אחוריו טמאין תוכו אוגנו אזנו וידיו טהורין נטמא תוכו כולו טמא: ובית הצביטה וכו': מאי בית הצביטה א"ר יהודה אמר שמואל מקום שצובטו וכן הוא אומר [1]ויצבט לה קלי רבי אסי א"ר יוחנן מקום שנקיי הדעת [ו]צובעין תני רב ביבי קמיה דר"נ כל הכלים אין להם אחורים ותוך אחד קדשי המקדש ואחד קדשי הגבול א"ל קדשי הגבול מאי נינהו תרומה והתנן אחורים ותוך ובית הצביטה לתרומה דלמא לחולין שנעשו על טהרת הקודש קאמרת אדכרתן מילתא דאמר רבה בר אבוה אחת עשרה מעלות שנו כאן שש ראשונות בין לקודש בין לחולין שנעשו על טהרת הקודש אחרונות לקודש אבל לא לחולין שנעשו על טהרת הקודש: [ז]הנושא את המדרס נושא את התרומה אבל לא את הקודש: קודש מאי טעמא לא [ל]משום מעשה שהיה דאמר רב יהודה אמר שמואל מעשה באחד שהיה מעביר חבית של יין קודש ממקום למקום ונפסקה

לעצמו טהרנו. הוא יאכלם שהרי החברים בדלין מהן וממגען ובלאו הכי מאכלו טמא: **טהרה לך ולו.** שמא תשאלנו ותשמש בו: **אשה לשה בעריבה.** בעלייה זו: **כלום משגיח עליך.** לפיכך טהרו לו ב"ש אוכלין ומשקין וכלי חרס שאין להן טהרה אלא שבירתן ואם באת לאוסרן עליו לא ישמע לך אבל בכלי שטף ישמע לך ויטבילנו: **מטבילין להו.** שמא הטבילם כלי בתוך כלי: **ואטבילה לא מהימני.** דאמר השואל ממנו צריך להטביל: **בגופו.** מהימן: **והתניא.** בניחותא: **לא הוכשרו.** לא נראו לטומאה: **חבר שבא להזות.** ואמר ראוי לקבל הזאה לתשובה שכבר עברו ג' ימים לטומאתו שהיום יום ג': **מתוך חומר שהחמרת עליו בתחלה.** כשבא לפניך להזאותיו ולא האמנתו הקלת עליו בסופו להאמינו על הטבילה לפי שהוא נזהר בטבילתו שלא יצטרך לו עוד: **כלי שנטמאו אחוריו.** כלי עץ או של מתכת קאמר שמטמאין מגבן: **במשקין.** דטומאה דרבנן היא דמדאורייתא אין אוכל ומשקה מטמא כלי שאין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה וגזרו חכמים שיהו משקין מטמאין כלי לפי שיש משקה שהוא אב הטומאה ומטמא כלי מן התורה כגון רוקו של זב ומימי רגליו הלכך הואיל וטומאה זו מדברי סופרים אחוריו טמאין ושאר תשמישין שבו טהורים דעבדו רבנן היכר להודיע שטומאה זו מדבריהם ולא ישרפו עליה תרומה וקדשים כך היא מפורשת במסכת נדה פ"ק): **אוגנו.** שפתו הכפולה לצד חוץ וראוי לתשמיש: **אזנו.** כגון אזן החבית: **וידיו.** כלי שיש לו בית יד כגון מחבת: **נטמא תוכו.** אפי' בטומאה דרבנן כולו טמא: **שצובטו.** שאוחז בו ומושיטו לאחרים: **ויצבט לה קלי.** תרגום ואושיט לה: **נקיי הדעת.** אסתניסים: **צובעין.** מטבילין אוכלין בחרדל או בחומץ שחוקקין בשולי הקערה בית קיבול לעצמו וגובה לו סביב ונותנין שם חומץ וחרדל: **אין להן אחורים.** אין חילוק (א) להם של אחורים ותוך אלא משנטמא אחד מהן הכל טמא בין לקדשי המקדש בין לקדשי הגבול: **תרומה.** הנאכלת בכל גבול א"י: **דלמא.** האי קדשי גבול חולין שנעשו על טהרת קודש קאמרת. וע"י משנתך זו הוזכרתי דבר ששמעתי מרבה בר אבוה רביה דרב נחמן: ונפסקה

כלום משגיח בך. פרש"י אבל כלי שטף ישמע שפיר ויטבול ותימה היא למה ישמע בזה טפי מבאוכלים ומשקין ואי משום דלית להו טהרה במקוה משקין מאי איכא למימר הרי יכול להסיקן ועוד כי מסקינן דמטבלינן להו ואי לצורכן למה יטבול להו טפי מכלי חרס אלא נראה לפרש כלום משגיח בך לפיכך לא ישאול לעולם אבל לא על כלי שטף שישאלם מהם ולעולם טמאין לחברים:

טמא מת הזאה ג' ושביעי. בהאי דלעיל דקאמר כי שיילינן מטבילין (ט) ודנפלה מעפורת ממנו ובבנות כותים (נדה דף לג: ושם) שטבל ודרס אבגדי חבר דלא טמאו אלא משום עם הארץ ולא חיישינן אטומאת מת כיון דלא שכיחי לא גזרינן ליה:

ואטבילה לא מהימני והתניא נאמן עם הארץ לומר כו'. פרש"י כיון דאמר השואל ממנו צריך להטביל אלמא לא מהימן אטבילה וקשיא להר"ר אלחנן מאי פריך ליה ממתני' דנאמן אטומאת מת הא ע"כ לא קאמר השואל צריך להטביל רק טומאת ערב אבל טומאת ז' לא קאמר דכלי לז' לא מושלי אינשי כדמסיק ותירץ מורי דקאי אהא דקאמר נהדרו ב"ה לב"ש דמטבילין לכלים ומסיק דלא דמי דכיון דמטמא בית שמאי מטעם שאין כלי חרס מציל מטומאת אהל א"כ בעי הזאה ג' וז' ואם נשתמש בכליהם נאמן שהם נאמנים להציל על הכל שלא נטמאו במת ואמטו להכי פריך אטבילת טמא מת לטהרת כליו בטבילה ממגע טמא מת דקאמרת שבשאר טומאות מטבילין לפי שהוא טומאת ערב אבל הכא בעי הזאה לכך לא אהדרי מו ב"ה לב"ש דלא מהני מידי טבילה לדברי ב"ש דחיישינן בכלים שלא הציל עם הארץ אותו מטומאת אהל ולהכי פריך למימרא דלא מהימן לומר שהצילם מאהל והא תניא נאמן כו':

מתוך חומר שהחמרת עליו בתחלתו הקלת עליו בסופו. פירש רש"י תחילתו הזאתו סופו טבילה ולא יצטרך עוד לחזור ולטבול וצ"ע דנילף מק"ו מה כלים שאין נאמן על טבילתן נאמן על הזאתן גופו שנאמן על טבילתו אינו דין שנאמן על הזאתו ואמר מורי דעד כאן לא מהימן בהזאת כלים אלא כשבא לפנינו ואמר שלא נטמאו במת דלא שכיח אבל אם בא להזות אינו נאמן אפי' בלא גופו ותניא נמי הכי בתוספתא ע"ה שבא להזות מזין עליו ועל כליו אחר ג' ימים י"מ תחילתו בא להזות סופו אומר הוזיתי אך היה להם למיגרס טהרת מת ואילו בתוספתא תניא טבילת מת:

כלי שנטמא אחוריו במשקין. דמדאורייתא אין אוכל ומשקה מטמא כלי ורבנן הוא דגזור משום משקה זב וזבה כדאיתא בנדה (דף ז:) ועבוד ביה רבנן היכרא לגביה כי היכי דלא ליסרוף עליה תרומה וקדשים כדאמרינן פרק אלו מומין (בכורות דף לח. ושם): **מקום** שנקיי הדעת צובעין. פרש"י חוקקין בשולי הקערה בית קיבול והגובה סביב ונותנין בתוך הקיבול חומץ וחרדל והקשה הר"ר אלחנן א"כ לתרומה תטמא כולה כיון דלאיטמי המחקק מי גרע מתוך תוכו וצריך לדחוק ולומר דהכי פי' המתני' אחורים ותוך הצביטה אם נטמא אחוריו לא נטמא תוכו ובית הצביטה נטמא תוכו ובית הצביטה נטמא אחוריו א"כ לפירוש זה רב יהודה אמר שמואל ורב אסי חלוקין הן בפירוש המשנה וצ"ע: ונפסקה

מסורת הש"ס

א) [תוספתא דאהלות פ"ה], ב) [אהלות פ"ה מ"ד], ג) [שם במשנה ולקמן כו.], ד) [נזיר נב:], ה) כרתות נב. כלים פכ"ה מ"ו נדה ז: בכורות לח., ו) [עי' פירוש נכון בערוך ערך [בית] צבע], ז) [דף ז:], ח) [לעיל כ.],

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אין להם אחוריים אין חילוק של אחוריים ותוך להם אלא:

◆

מוסף רש"י

לוגין מלא משקין. כלי חרס המציל את המשקין שבתוכו ואין מציל כל כלי שטף, שהלוגין טמאין טומאת שבעה והמשקין טהורין (לקמן כו.). **כלי שנטמאו אחוריו.** בכלי שטף קאמר דאילו כלי חרס אין מטמאין מגבן אפילו בטומאה דאורייתא (ברכות נב.). **במשקין.** אין לך משקה שאינו ראשון לטומאה, שאף אם נגע בשני שעשאוהו חכמים תחלה (שם). **אחוריו טמאין.** אף על פי שאין אדם וכלים מקבלין טומאה מן התורה אלא מאב הטומאה, גזרו חכמים שיהו משקין מטמאין כלים מפני שאלנו משקה שהוא אב הטומאה לטמא אדם וכלים מה"ת, כגון זובו של זב ורוקו ומימי רגליו, גזרו על כל המשקין טמאין שיטמאו כלים (שם). **תוכו אוגנו.** דהיינו בית קבול התחתון שיושב עליו, ל"א אוגנו היינו שפתו (בכורות לח.) שפתו הכפולה לצד חוץ הראוי לתשמיש (ברכות נב.). **אזנו.** והוא מה שעושין כתבנית של חרס לבית אחיזה שקורין מנשי"ו (בכורות שם). כמו אזן החבית שקורין אנש"א בלע"ז (ברכות שם). **וידיו.** כגון כלי חרס שעושין לו זנב לאחוריו לאחוז בו (בכורות שם) או: כלי שיש לו יד כגון מחבת (ברכות שם). **טהורין.** דכיון דטומאה זו דרבנן היא עבדו בה היכרא לידעו דמדרבנן היא כי היכי דלא לשרוף עלה תרומה וקדשים והקילו בה, וכן מפורש בבכורות (ברכות שם).

◆

רבינו חננאל

להו ופריק התם לא יכלי למימר דמטבילין להו משום דבטומאת מת פליגי דלאו טבילתו מטהרתו אלא צריך נמי הזאה שלישי ושביעי וכלים לשבעה יומי לא מושלי. זה שהיה רבי יהושע אומר בוש אני מדבריכם ב"ש שהיו אומרים אין כלי ע"ה טהור אלא לגבי אוכלין ומשקין וכלי חרס בלבד אבל כלי ע"ה הנוגע בו טמא מכלל שהכלי עצמו טמא. נמצא אשה שלשה בכלי ע"ה האשה והכלי טמאין והבצק טהור. נמצאו דברים הללו בלא טעם וכשפירש לו אותו תלמיד ב"ש טעם ב"ש ואמר לו כי טעמן של ב"ש מפני שכל כלי ע"ה בחזקת טומאה הן ואע"פ שהן צמיד פתיל וכלי שטף בתוכן כלי מתכת וכיוצא בהן שנמצא זה הכלי כיון שהוא צמיד פתיל חוצץ בפני הטומאה אינו מציל דכיון דבחזקת טומאה הוא קיי"ל אין כלי טמא חוצץ וכי האמר אי הכי אפילו אוכלים ומשקין נמי ליהוו טמאין. אמר לך ב"ש אוכלין ומשקין דלעצמן הוא מפני שהוא צריך לאכול אתם אם תאמר לו אינם טהורין אינו מקבל ממך שאני (אני) וכליי טהורין מכם הלכך אוכלין ומשקין דלעצמו הן שאין חבר מתארח אצל ע"ה ואינו אוכל ממטעמיו ואם אוכל אתם והם טמאין דינו מסור לשמים אבל בכלים שאנו שואלים מהם חיישינן ומחזקינן להו בחזקת טומאה דע"ה לא מהימן בטהרות. חזר ר' יהושע ואמר נעניתי לכם עצמות ב"ש כו'. ומקשינן וכי ע"ה אם יאמר כי אני הטבלתי הכלים הללו אינו נאמן דאמרת כי שאלינן מינייהו מטבלינן להו. והתנן נאמנים ע"ה על טהרת טבילות טמא מת ופריק אביי כי תניא ההיא דנאמן בגופו וכי אמרינן דאינו נאמן בכליו. רבא אמר הא והא בכליו. והא דתניא נאמן בדאמר לא הטבלתי כלי בתוך כלי מעולם וכי האי שאלינן מינייהו לתרומה. אבל אם אמר הין כלי בתוך כלי הטבלתים והוה בפי הכלי רוחב כב' אצבעות שוחקות כי האי גוונא לא מקבלינן מיניה אפילו בתרומה. וכדתניא נאמן ע"ה לומר פירות הללו לא הוכשרו כלל כלומר לא ניתנו עליהן מים מעולם אבל אין נאמנים לומר הוכשרו אבל לא נטמאו הכא נמי נאמן לומר לא הטבלתי כלי בתוך כלי מעולם [אבל] לומר הטבלתי כלי בתוך כלי שפיו רחב כשפופרת הנוד אינו נאמן. ואקשינן ואגופיה מי מהימן, והתניא חבר שבא להזות ואמר היום יום שלישי הוא לטומאתי מזין עליו מיד. ע"ה שבא להזות אין מזין עליו עד שיעשה שלישי ושביעי בפנינו. ופריק אביי מתוך חומר שהחמרת עליו בתחלתו שאין מזין עליו עד שיעשה שלישי

רבינו חננאל (המשך)

ושביעי בפנינו הקלת עליו בסופו כשיאמר טהרתי להיותו נאמן. ועלתה שמועה זו כרבא שאמר אין מטבילין כלי בתוך כלי לקדש מעלה היא לקדש גזירה משום כלי שאין בפיו כשפופרת הנוד. והן אחת עשרה מעלות: מעלה שניה אחורים ותוך [ובית] הצביעה לתרומה אבל לא לקדש. פי' אם נפלו משקין טמאין באחורי הכלים או בבית הצביעה שלהן והוא מקום שתופסו באצבעו תוכו של כלי טהור. ואם יש בתוכו תרומה לא נטמאת ואם יש בתוכו קדש נטמא וזהו שאמרו כלי שנטמאו אחוריו במשקין אחוריו טמאין. תוכו אוגנו אזנו ידיו טהורין לתרומה אבל לא לקדש נטמא תוכו נטמא כולו. בית הצביעה [א] פירש ר' יוחנן מקום שנקיי הדעת שותין בו והוא אצל אזן הכלי שאין דרך בני אדם ליגע בו כי ד"ך בני אדם להטות הכלי ולשתות מכנגד אזנו מפני שאוחזין אותו באזניו ונקיי הדעת משנין ואין שותין ממקום שכל אדם שותה בו אלא שותין מאצל אזנו כמו שאמרנו ודין אחוריים ותוך מפורש בכלים פרק כ"ה כל הכלים יש להם אחוריים ותוך כגון הכרים והכסתות והשקין והמרצופין כו'. פי' כי הכרים והכסתות משתמשים בהן באחוריהם כשינה שישינים עליהן ומשתמשין עוד בתוכן כדרך אמתחת שמכניסין בתוכן כלים אחרים או תבן וכיוצא בו וישינין עליהן. ותנן נמי כל הכלים יש להן אחוריים ותוך ובית הצביעה ר' טרפון אומר לעריבה גדולה של עץ. ר' עקיבא אומר לכוסות. ר' מאיר אומר לידים טמאות וטהורות. א"ר יוסי לא אמרו אלא לידים הטהורות בלבד. כיצד היו ידיו טהורות ואחורי הכוס טמאין ואחזו בבית

[א] עי' בערוך ערך בית צבע.